

Platform Aarde•Boer•Consument

Voorzitter: Hans Geurts

Secretariaat: Greet Goverde-Lips

Email: greetg800@gmail.com

Penningmeester: Guus Geurts,

IBAN: NL25ABNA0811993124

Website: www.aardeboerconsument.nl

Verantwoord bodemgebruik

2015 Is door de Verenigde Naties uitgeroepen tot het Internationale Jaar van de Bodem. Aandacht vragen voor de bodem is zinvol omdat we er als mensen sterk afhankelijk van zijn. De bodem is het fundament van ons bestaan, namelijk de basis van onze voedselvoorziening. Vrijwel al ons voedsel - visserijproducten zijn de grote uitzondering - komt direct of indirect, via dierlijk voedsel, van de bodem. Landbouwgronden beslaan een paar miljard hectare en maken hiermee verreweg het grootste deel van het bodemgebruik op aarde uit.

De bodem is een complex ecosysteem van micro-organismen en plant-aardig en dierlijk leven. Het gaat om schimmels, bacteriën, insecten, wormen en geleedpotigen die zorgen voor de afbraak van organisch materiaal en voor een luchtige, water en lucht absorberende, bodem. Dit ecosysteem bevat alle voedingsstoffen die mensen en dieren nodig hebben. Alleen planten met wortels kunnen ze uit de bodem opnemen. Daarom is de mens genoodzaakt landbouwgewassen te telen.

In het Internationale Jaar van de Bodem gaat onze aandacht uit naar een duurzaam gebruik van de bodem. De bodem is maar een uiterst dun schilleteje rond de aardkorst. We moeten er heel zuinig op zijn want de vitaliteit van het bodemleven beïnvloedt direct de beschikbaarheid en de kwaliteit van ons voedsel. Platform ABC wil zich inzetten voor het tot

stand brengen van een ecologisch verantwoorde en dus duurzame landbouwsector. Boeren moeten de bodem goed verzorgen, zodat deze optimaal kan bijdragen aan de voedselzekerheid en -veiligheid, wereldwijd.

Bedreigingen bodemvruchtbaarheid

Tegen de achtergrond van een verwachte bevolkingsgroei in de wereld van 7 miljard in 2012 naar 9 of 10 miljard in 2050, is landbouwgrond schaars. Er is er nog maar weinig ongebruikt land over dat geschikt is om in cultuur te brengen. Daarnaast is er verlies aan landbouwgrond door verstedelijking en gaat land teloor door uitputting.

Volgens National Geographic van december 2015 is het areaal landbouwgrond in de wereld de laatste 50 jaar met meer dan 35% verminderd. En verder neemt de vruchtbaarheid van bestaande landbouwgrond af doordat de landbouwsector er niet altijd verantwoord mee omgaat. Een belangrijke oorzaak is specialisatie en intensivering.

De moderne landbouw is doorgeschoten in het streven naar maximalisering van de opbrengst per hectare en per dier. Dit is in sterke mate te wijten aan het huidige beleid van open markten dat de boer dwingt tot verlaging van de productiekosten (zie pag. 2). De sector is teveel ingericht volgens de principes van een industrieel bedrijf dat alle productieprocessen wil beheersen. Van samenwerken en meebewegen met de natuur is de landbouw teveel verworden tot beheersing van of strijd tegen de natuur.

Zware machines veroorzaken verdichting van de bodem en structuurverval. Dit vermindert de capaciteit van de bodem om water vast te houden of door te laten. Bovendien worden voedingsstoffen en organisch materiaal die met de oogst aan de bodem worden onttrokken niet of onvoldoende aangevuld. Toevoeging van kunstmest kan de mineralenbalans in de bodem enigermate herstellen maar soms ook verstoren, evenals het geval is met een overdosering van dierlijke mest die rijk is aan mineralen.

Voor een werkelijk duurzaam bodemgebruik zijn gesloten kringlopen van mineralen en organisch materiaal noodzakelijk. In de praktijk echter is dit ideaal nauwelijks haalbaar. De intensivering van de veehouderij gaat in Nederland bovendien gepaard met grootschalige import van veevoer uit andere werelddelen. Dit zorgt hier voor problematische mestoverschotten en daar juist voor mineralentekorten die weer aangevuld moeten worden met kunstmest.

De teelt van veevoer en agrobrandstoffen concurreert daar bovendien om schaarse landbouwgrond met de teelt van voedsel voor de plaatselijke bevolking. Om de kringlopen te sluiten zou de mest weer terug moeten naar het land waar het veevoer van af komt, maar dat is niet uitvoerbaar. Veel beter is het om kringlopen op regionale schaal te sluiten door veevoer regionaal te verbouwen. Dit is mogelijk door niet meer vee te houden dan waarvoor in een bepaalde regio voer beschikbaar is.

Het andere punt betreft het ontbreken van een evenwichtige vruchtwisseling vanuit marktoverwegingen van de boer. Ook dit kan verlies aan mineralen en aan organische stof alsmede structuurverval van de bodem tot gevolg hebben. Hierbij komen nog de negatieve gevolgen voor de biodiversiteit in en op de bodem, verergerd door de werking van gewasbeschermingsmiddelen.

Vrijhandel ondermijnt het boerenbedrijf

Binnen bestaande productiesystemen wordt landbouwgrond vaak niet op een duurzame manier beheerd. Een belangrijke verklaring hiervoor is te vinden in de slechte economische omstandigheden waarin het boerenbedrijf verkeert. De prijzen af-boerderij van veel landbouwproducten staan vandaag meer dan ooit onder druk. Tegelijkertijd hebben boeren te maken met stijgende prijzen van bedrijfsinputs/productiemiddelen. Het gevolg is sterk wisselende en trendmatig dalende boereninkomens.

Boeren zien zich genoodzaakt tot het uiterste te gaan om hun productiekosten te verlagen. Dit heeft een race tot gevolg van innoveren, investeren en uitbreiden om een zo laag mogelijke kostprijs per eenheid

product te realiseren. Critici van het industriële landbouwmodel gebruiken het beeld van een tredmolen: Door steeds harder te gaan lopen denkt de boerenondernemer zijn productie zodanig te vergroten dat hij kan overleven, maar door prijsdalingen ziet hij de geldopbrengst van die stijgende output spoedig weer verdampen.

Boeren zijn dus in een ware overlevingsstrijd gewikkeld. Dit vindt zijn verklaring vooral in het marktbeleid in de landbouw gedurende de afgelopen twee decennia. De wereldhandelsovereenkomsten in het kader van de Wereldhandelsorganisatie (WTO) zijn bedoeld om stapsgewijs belemmeringen in de internationale handel weg te nemen. Aanvankelijk waren landbouwmarkten hiervan uitgezonderd, maar vanaf begin jaren negentig werd liberalisering van de handel ook op de landbouwsector van toepassing verklaard.

Brussel zag zich onder internationale, vooral Amerikaanse, druk genoodzaakt de productiesubsidies en prijsgaranties te vervangen door inkomensubsidies, wat neerkwam op een geleidelijke daling van landbouwprijzen. Zo werden vanaf 1992 de garantieprijzen voor granen drastisch verlaagd in ruil voor inkomensubsidies. In 2003 volgde de melk en in 2006 de suiker. Ook andere landbouwprijzen ondergingen een structurele daling, terwijl bovendien sterke prijsfluctuaties optraden.

Internationale vrijhandel betekent dat landbouwprijzen zullen tenderen naar het laagst mogelijke peil in de wereld. En zodra er overschotten ontstaan, zijn de laagste prijzen op de wereldmarkt leidend. Feitelijk is de wereldmarkt voor landbouwproducten in veel gevallen een restmarkt waar producten onder de kostprijs worden verhandeld.

Dit vindt plaats in een wereld waarin de productieomstandigheden en dus de productiekosten sterk verschillen. Door haar hoge kostenniveau behoort Europa wat betreft de landbouw niet tot de landen die kunnen concurreren op prijs. Dit verklaart waarom de EU en andere rijke landen

nog steeds hun boeren ondersteunen, zij het op een verkapte manier, namelijk door bedrijfstoelagen.

Verder heeft de EU, eveneens binnen de vrijhandelsafspraken van de WTO en onder druk van de VS, eerst de importheffingen op soja en maïsmeel afgeschaft, en daarna ook de productiesubsidies voor de teelt van plantaardig eiwit en olie. Deze maatregelen hebben de teelt van belangrijke voedergewassen in Europa vrijwel onmogelijk gemaakt en bijgedragen aan de grote afhankelijkheid van de import van soja en ander veevoer. Hiermee werd te gelijkertijd een enorm overschot aan mineralen geïmporteerd. Van sluitende kringlopen van mineralen in de landbouw kan sindsdien geen sprake zijn.

Hoe een duurzaam gebruik van de bodem te verzekeren?

Platform ABC is blij met de toenemende belangstelling voor de bodemkwaliteit in de samenleving en onder boeren. Wat is er nodig om een duurzaam gebruik van bodems te verzekeren? De landbouwsector dient de natuurlijke biologische en organische processen in lucht, water en vooral in de bodem meer te respecteren en zo mogelijk te ondersteunen en daarbij uit te gaan van de lange termijn.

In de dominante gangbare landbouw echter is het gebruik van natuurvreemde chemie en kunstmest vooralsnog onmisbaar. Wel wordt er volop geëxperimenteerd met alternatieven. Met een verantwoorde en intelligente inzet van gewasbescherming en kunstmest kan de sector duurzamer met de bodem omgaan dan nu vaak het geval is.

Het vruchtbaar maken en houden van de aarde vereist een focus die behalve biologisch ook regionaal van aard is. Het komt er op aan de kringlopen van koolstof en mineralen beter te sluiten en de veeteelt af te stemmen op de regionale mogelijkheden. Hierbij past geen intensieve veeteelt met import van veevoer, maar vee in dienst van de bodem ter plaatse, zodat de stalmest kan worden ingezet voor de bodemvruchtbaarheid.

Wanneer we deze kringlopen weten te ontwikkelen tot positieve spiralen, kunnen ook geërodeerde en uitgeputte bodems weer vruchtbaar worden. Een landbouw waarin niet het ontnemen maar het geven aan de bodem uitgangspunt is, kan voldoende gezond voedsel opleveren.

Organische stof

Steeds meer wordt het belang van organische stof onderkend voor het goed functioneren van de bodem ten behoeve van de teelt van gewassen. In een bodem met veel organische stof ontwikkelt zich meer bodemleven en biodiversiteit, ontstaat een betere, lossere structuur, en krijgen ziektekiemen minder kans. Organische stof maakt de plant weerbaarder, het wortelstelsel kan zich beter ontwikkelen en uit diepere lagen water en mineralen opnemen.

In grond met veel organische stof worden mineralen beter vastgelegd. Dit vermindert de kans op uit- of afspoelen van mineralen in hoge mate. Er ontstaat ook een sponswerking waarbij overtollig water beter wordt opgenomen en er in droge periodes een betere capillaire opstijging van water plaatsvindt. Gewassen hebben dus minder last van natte of juist droge omstandigheden en beregening hoeft minder vaak plaats te vinden.

Verhoging van het organische stofgehalte in de bodem is ook nog een van de belangrijkste maatregelen om klimaatverandering tegen te gaan. Enorme hoeveelheden C (Koolstof) kunnen in de bodem worden vastgelegd. Dit vermindert het CO₂-gehalte in de atmosfeer. GRAIN en Via Campesina hebben berekend dat door verhoging van de organische stof met 60 ton per hectare in 50 jaar zelfs twee derde van alle mondiale broeikasgassen kunnen worden opgeslagen. Hierdoor wordt de uitstoot aan broeikasgassen met 20 tot 35% verminderd.

Opbouw van organische stof in de bodem vergt echter wel een traject van vele jaren. Het vraagt een heel andere manier van omgaan met de grond,

namelijk een ruimere vruchtwisseling, betere mest en ruime inzet van groenbemesters. De boer moet blijvend investeren in zijn grond. Hier stuiten we op de tegenstelling tussen overleven op korte termijn en investeren voor de lange termijn. Ter verbetering van de bodemvruchtbaarheid door opbouw van organische stof in de bodem moet de akkerbouwer een langjarige vruchtwisseling met gras- of graangewassen toepassen.

Vanwege de lage prijs van met name graan kiest hij vaak voor een kortere vruchtwisseling en intensievere teelten die hogere prijzen opleveren maar die de grond ook zwaarder belasten. De bottleneck voor een duurzamer grondgebruik zit hem dus in het ontbreken van een goed landbouwbeleid met kostendekkende opbrengstprijzen voor de boer.

Alternatief landbouwbeleid

Platform ABC ziet grote bedreigingen voor de bodemvruchtbaarheid in Nederland en daarbuiten. Te lage prijzen van essentiële landbouwproducten en ontbreken van de voorwaarden om plantaardige eiwitten en oliën te verbouwen zijn de belangrijkste belemmeringen voor een duurzame landbouw. De marktordening moet worden hervormd, wil de boer in staat zijn te investeren in duurzaam land-gebruik. Duurzame landbouw vereist een duurzame economie (Helen Toxopeus) die het belang dient van aarde, natuur en mens.

Om duurzame landbouw binnen het bereik van boeren te brengen, is het nodig het Europees Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) en de hiermee samenhangende wereldhandelsovereenkomsten drastisch te hervormen. Dat brengt ons op de noodzaak van marktordening via internationale afspraken teneinde de boer een sterkere marktpositie te bezorgen en de landbouwprijzen op een voor hem kostendekkend niveau te krijgen. Aan de vrije wereldhandel moet dan ook paal en perk worden gesteld.

Niet in de wereldmarkt maar in de productie voor lokale en regionale markten ligt de kracht van het boerenbedrijf. Daar is het speelveld enigszins gelijk. Invoer en uitvoer van landbouwproducten dient aan banden te worden gelegd. Ieder land of blok van landen (de EU) teelt zoveel mogelijk zijn eigen voedsel, zeker het basisvoedsel. Hiervoor is invoering van het instrument van flexibele productiebeheersing nodig waarmee het aanbod afgestemd kan worden op de vraag, landbouwoverschotten worden tegengegaan en prijsval wordt voorkomen.

Daarnaast zijn importheffingen onmisbaar. Dit om invoer van producten onder de Europese kostprijs tegen te houden en om - ook weer - prijsval te voorkomen. Het instellen van importheffingen op soja zal overigens leiden tot een welkome uitbreiding van de teelt van Europese eiwitgewassen zoals veldbonen, voedererwten, lupine en Europese soja, wat door de stikstofbinding heilzaam is voor de bodem.

Invoering van genoemde hervormingen maakt het mogelijk de huidige Europese landbouwsubsidies sterk te verminderen en in te zetten voor speciale doelen. Boeren krijgen voortaan uit de gereguleerde markten een 'eerlijke', kostendekkend prijs voor een gewild, milieuvriendelijk product. De consument krijgt grotere voedselveiligheid en voedselzekerheid.

Aan de aldus ontstane economisch gezonde boerenbedrijven kunnen eisen worden gesteld ten aanzien van verduurzaming. Ook biedt regulering van de landbouwmarkten kansen om de bodemkwaliteit te verbeteren. Bijvoorbeeld door vermindering van het kunstmestgebruik, of via maatregelen ter verhoging van het organische stofgehalte in de bodem, wat ook weer ten goede komt aan de opslag van broeikasgassen. Alleen boeren die daadwerkelijk groene of blauwe diensten leveren aan de samenleving krijgen nog een vergoeding.